

- Wettelijke regeling van de arbeids-bemiddeling.
2. Verbod van den arbeid der gehuwde vrouw in fabrieken en werkplaatsen.
 3. Wettelijke regeling van den arbeid in de huisindustrie.
 4. Bescherming van landarbeiders.
 5. Uitbreiding der Ongevallenverzekering tot landbouw, zeevaart en zeevisscherij.
 6. Krachtige steun aan die particuliere instellingen, welke bescherming van het moederschap beoogen.
 7. Invoering van de ziekteverzekering.
 8. Ziekteverzorgingswet.
 9. Wettelijke regeling van de werkloosheidsverzekering.
 10. Codificatie en reorganisatie der arbeiders-verzekeringswetten met toepassing van het beginsel, dat, waar mogelijk, de uitvoering onder controle der Overheid wordt in handen gelegd der georganiseerde bedrijven.
 11. Invoering van spaarplicht voor ongehuwde loontrekkers en loontreksters.

Gemeenteprogram (vastgesteld door de Commissie tot samenstelling van een R.K. gemeenteprogram op 27 Augustus 1919).

§ 1. SOCIALE TAAK VAN DE GEMEENTE.

1. De zelfstandigheid der Gemeente, nauwverknocht aan haar organisch karakter als eersten vorm van burgerlijke samenleving, behoort binnen de grenzen van Rijks- en Provinciaal belang te worden geëerbiedigd.

2. Bij de uitvoering van wetten, vooral van die welke het sociale leven betreffen, worde aan de Gemeente, ten einde een juiste aanpassing aan de plaatselijke behoeften te verkrijgen, een ruim aandeel geschonken.

3. De welvaart eener Gemeente wordt niet alleen bepaald door den stoffelijken welstand en rijkdom der burgers, maar ook en nog meer door het geestelijk en zedelijk peil, waarop haar burgers staan. Daarom behoort het gemeentebestuur niet alleen de lichamelijke en stoffelijke belangen, in het bijzonder van de geestelijk en maatschappelijk zwakkeren, maar zeker ook de geestelijke en zedelijke belangen der burgers te bevorderen en te beschermen.

4. Op de Gemeente rust de taak om zoowel de Rijkswetten volledig uit te voeren, als voortdurend zelfstandig krachtig werkzaam te zijn voor het maatschappelijk welzijn der ingezetenen.

5. De Gemeente bevordere het welzijn harer burgers door:

- a. het verleenen van rechtsbescherming;
- b. het aanmoedigen, bevorderen en beschermen hunner eigen werkdadigheid op maatschappelijk gebied;
- c. het onverwijd door eigen bemoeiing voorzien in gebleken behoefte, wanneer en voor zoover de eigen werkdadigheid der burgers ontoereikend blijkt.

6. Waar het maatschappelijke vraagstuk in de eerste plaats van zedelijken aard is, daar is het plicht der Gemeente zich vooral ook door zedelijke beginselen te laten leiden.

§ 2. GEESTELIJKE BELANGEN.

A. OPENBARE ZEDELIJKHEID.

I. *Zedelijkheid in den strikten zin.*

1. Vóór alles worde krachtig de hand gehouden aan de Rijkswetten ter bestrijding der openbare onzedelijkheid.

2. Alle zoodanige maatregelen worden genomen, die kunnen strekken tot verheffing der openbare eerbaarheid.

3. Krachtige zedelijke en geldelijke steun worde verleend aan, aanraking en

samenwerking gezocht met die vereenigingen, welke de verhooging van het zedelijk peil der bevolking nastreven.

4. Een „Zedenpolitie” worde aangesteld en door streng politietoezicht worde opgetreden tegen alle, ook clandestiene huizen van ontucht.

5. Het sluitingsuur van zoogenaamde bars worde niet later gesteld dan dat van koffiehuizen en restaurants.

6. Commissies worden ingesteld voor toezicht op bioscoop en tooneel.

7. Onzedelijke voorstellingen, vertooningen, reclames, uitstallingen, enz. worden verboden. Er worde naar gestreefd, dat de Gemeenteraad in deze meer medezeggenschap en bevoegdheid krijgje.

8. De kermissen en daarmee gelijk te stellen volksfeesten worden afgeschaft, indien gebleken is, dat daarmee gepaard gaande ernstige uitspattingen niet kunnen worden voorkomen.

9. Tegen dobbelspel en dergelijke op de openbare straat worde gewaakt.

10. Aan gehuwde onderwijzeressen worde ontslag gegeven.

11. In salaris- en belastingverordeningen worde rekening gehouden met de groote gezinnen en worden deze zoo krachtig mogelijk beschermd. Dit geldt evenzeer en vooral ten aanzien van de goedkeuring van bouwplannen en het steunen van woningbouwvereenigingen. (Zie voor woningbouw § 3).

12. Maatregelen worden getroffen tegen de z.g. schandaalcolportage.

13. Krachtig worde opgetreden tegen de voortgaande verwildering der straatjeugd.

II. Zondagheiliging en Zondagsrust.

14. Met alle ten dienste staande middelen worden de heiliging en viering van den Zondag bevorderd en de Zondagsrust verzekerd.

15. Voor een ongestoorde uitoefening der godsdienstoefeningen en sluiting op den Zondag van openbare gelegenheden van vermaak tot b.v. 1 uur in den namiddag worde gezorgd. Muziekuitvoeringen, wedstrijden, tentoonstellingen e.d. worden vóór gemeld uur niet toegelaten.

16. Bij subsidiëering van ontspanningsvereenigingen en openbare vermakelijkheden worde de voorwaarde gesteld, dat het aanvangsuur op Zondagen niet vroeger worde gesteld dan op 1 uur in den namiddag.

17. Winkelsluiting met verbod van venten op Zondag worde ingevoerd.

III. Alcoholisme en drankbestrijding.

18. Krachtig worde de hand gehouden aan de bestaande Rijkswetten tegen het alcoholisme.

19. Het aantal drankgelegenheden worde beperkt.

20. De aanwezigheid van sterken drank op gemeentewerken en in gemeentebedrijven worde verboden.

21. Steun worde verleend aan vereenigingen, die drankbestrijding beoogen.

22. Consultatiebureaux voor drankzuchtigen en alcoholvrije lokalen worden gesteund of, zoo noodig, opgericht.

23. Bepalingen worden vastgesteld inzake het bezoeken van „verlof”-lokalen.

B. ONDERWIJS.

24. De Gemeente onthoude zich van alle maatregelen, welke de ontwikkeling van het vrije onderwijs zouden kunnen belemmeren. Alles worde gedaan wat het onderwijs in den ruimsten zin des woords kan bevorderen.

25. Er worde gestreefd naar onderwijs-Rijkszaak. Zoolang aan de Gemeente echter nog zelf een taak is toebedeeld op het gebied van het lager-, middelbaar en hooger onderwijs, worde er voor gezorgd, dat dit zoo goed mogelijk zij.

26. Alle takken van onderwijs worden met alle dienstige middelen gesteund. Waar het particulier initiatief te kort schiet, richte de Gemeente zelf scholen en cursussen op en onderhoude ze.

27. Bureaux voor beroepskeuze worden gesteund of, zoo noodig, door de Gemeente zelf opgericht.

28. Inrichtingen voor speciaal onderwijs, zooals die voor zieke en achterlijke kinderen, voor blinden, dooven en doofstommen worden gesteund.

In alle dergelijke gevallen worde het beginsel gehandhaafd: particulier initiatief regel, de overheid aanvulling.

29. Door juiste keuze van het onderwijzend personeel, nauwkeurige omschrijving van plichten en rechten van hoofden van scholen en van onderwijzers en het handhaven eener werkzame leiding aan elke school worde gezorgd, dat het onderwijs bevorderlijk zij aan degelijke ontwikkeling, openbare orde en goede zeden.

30. Onbekrompen worde gezorgd voor bezoldiging van alle dienaren van het onderwijs.

Onder dezen worde een goede geest gehandhaafd, o.a. door het personeel te hooren bij de regeling der schoolzaken (adviseerende schoolvergaderingen).

31. Uitdrukkelijk erkennende, dat dit alles een heilige plicht der ouders is, zal bij gebreken onvermogen of absoluten onwil der ouders, voor kindervoeding en -kleding, schoolbaden, buitenscholen, schoolwandelingen en schoolreisjes, in één woord voor alles, wat de lichamelijke opvoeding der jeugd betreft, het particulier initiatief worden gesteund en trede, bij gebreke daarvan, de overheid zelf op.

32. De opleiding van leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding en de leiding van lichaamsoefeningen worden geldelijk en metterdaad gesteund, o.a. door het laten bouwen of aanleggen van oefengelegenheden en deze met het noodige oefenen en spel materiaal kosteloos beschikbaar te stellen voor vereenigingen voor lichamelijke opvoeding, alsmede door het verlenen van die tegemoetkoming, welke aan de opleiding, leiding en uitbreiding der lichamelijke oefening bevorderlijk kan zijn.

33. De schoolgeldheffing worde, ook voor middelbaar-, vak- en dergelijk onderwijs, met vrijstelling der onvermogenen, progressief geregeld, waarbij rekening dient gehouden te worden met het aantal kinderen dat uit één gezin de school bezoekt en met kosteloos te verstrekken leermiddelen.

Studiebeurzen worden ingesteld.

34. In de schoolcommissies worde ruime vertegenwoordiging gegeven aan de ouders der schoolgaande kinderen.

C. VOLKSONTWIKKELING.

35. De volksontwikkeling in den ruimsten zin des woords worde bevorderd.

36. Katholieke openbare leeszalen, Volksuniversiteiten en andere inrichtingen, die de volksontwikkeling bevorderen, worden gesteund.

37. Aan vereenigingen en instellingen, die de volksontwikkeling bevorderen of het algemeen belang dienen, worde steun verleend, mits zij rechtstreeks noch zijdelings gericht zijn tegen den godsdienst of de maatschappelijke orde.

38. Steun worde verleend aan jeugdorganisaties, patronaten en dergelijke, mits zij rechtstreeks noch zijdelings gericht zijn tegen den godsdienst of de maatschappelijke orde.

D. KUNST EN TOONEEL.

39. De kunst in het algemeen, ook de dramatische en muzikale, alsmede de volksmuziek, worden gesteund en bevorderd.

Het goede tooneel worde aangemoedigd.

§ 3. STOFFELIJKE BELANGEN.

A. VOLKSGEZONDHEID.

1. Er worde gezorgd voor een goed ingerichten reinigingsdienst, goede rioleering en afvoering van fabrieks- en huiswater en faecaliën.

2. Voor goed drinkwater en behoorlijke waterleiding worde zorg gedragen.
3. De Hinderwet worde krachtig gehandhaafd, vooral ten aanzien van voor de volksgezondheid schadelijke bedrijven, door het verplichtend stellen van rookverbrandingsinrichtingen en door het aanwijzen van industrieterreinen op ruimen afstand van de bebouwde kom.
4. Er worde ingericht een keuringsdienst voor toezicht op de levensmiddelen.
5. Zoo mogelijk worde een openbaar slachthuis opgericht.
6. De inrichting van bad- en zweminrichtingen, waarvan min- en onvermogen- den tegen gering tarief of kosteloos gebruik moeten kunnen maken, worde gesteund en bevorderd.
7. De particuliere ziekenhuis- en wijkverpleging voor on- en minvermogen- den worden op voldoende wijze gesteund. Waar het particulier initiatief ontoereikend is, zorge de Gemeente voor voldoende ziekenhuisruimte allereerst voor on- en minvermogen- den.
8. Een gemeentelijke geneeskundige dienst worde ingericht, onder wiens toe- zicht de ziekenhuizen en barakken voor besmettelijke ziekten staan en wien de niet onder een anderen tak van dienst vallende hygiënische belangen der Ge- meente worden toevertrouwd. Tevens worde een Gemeentelijke ontsmettings- dienst ingericht.
9. Met bijzondere zorg worde gewaakt, zooveel mogelijk ook in de zieken- huizen, voor de geneeskundige belangen der onvermogene burgers, o.a. door het beschikbaar stellen van kostelooze genees-, heel- en verloskundige hulp, zooveel mogelijk met vrije artsenkeuze.
10. De bestrijding der tuberculose worde gesteund en bevorderd o. a. door het subsidieeren van vereenigingen, die de tuberculose-bestrijding tot doel hebben, en door het steunen en zoo noodig oprichten van consultatiebureaux, het doen uit- zenden of de uitzending te steunen van patiënten naar sanatoria — zooveel moge- lijk naar eigen keuze —, het bouwen van lighallen.
- Ook aan de bestrijding van andere volksziekten worde volle aandacht geschon- ken.
11. Zoo krachtig mogelijk worde de kindersterfte bestreden door het steunen van kinderbewaarplaatsen, moedercursussen, hulp voor kraamvrouwen, het steu- nen van en toezicht oefenen op bewaarscholen en door voorlichting over voeding en behandeling.
12. Zoo mogelijk worden schoolartsen aangesteld, die ook, in overleg met de be- sturen der bijzondere scholen, geneeskundig en hygiënisch toezicht oefenen op de leerlingen van laatstbedoelde scholen.
13. De inrichting van openbare speeltuinen en sportterreinen worde bevorderd. Zoo noodig worden zij door de Gemeente zelf aangelegd.
- Vereenigingen, welke de lichamelijke ontwikkeling, in het bijzonder van de jeugd, beoogen, worden gesteund.
14. De verkoop van tabaksartikelen aan kinderen worde verboden.
15. Krachtige strijd worde gevoerd tegen onredelijke opdrijving van prijzen voor eerste levensbehoeften.
16. Zoo dikwijls buitengewone omstandigheden daartoe noodzaken, bestede de gemeente ruime zorg aan de voorziening van levensmiddelen, met vooropstel- ling van regelmatig overleg met de organisaties der particuliere leveranciers. Niet dan in geval van noodzaak grijpe de Gemeente zelve rechtstreeks in.
17. Zoolang dit noodig blijft, onderhoude de Gemeente voor de levensmidde- lenvoorziening een zelfstandigen dienst.

B. VOLKSHUISVESTING.

18. Het vraagstuk der volkshuisvesting worde geacht van den meest urgenten aard.

Er worde een zoodanige grondpolitiek gevoerd, dat steeds voldoende bouwter- rein beschikbaar zij voor elke klasse van woningen en opdrijving van den prijs der bouwterreinen worde tegengegaan, vooral door het uitgeven in erfpacht.

19. Een speciale dienst voor bouw- en woningwezen worde, zoo mogelijk, ingericht.

Een woningbeurs met woninggids worde daaraan verbonden.

20. Er worde gezorgd voor zoodanigen uitleg der bebouwde kom, dat daarbij met de eischen van volkshuisvesting, gezondheid, landbouw, nijverheid, handel, verkeer en verfraaiing worde rekening gehouden.

21. Door aankoop of onteigening worde tijdig de hand gelegd op de in de naaste toekomst voor de uitbreiding der Gemeente benooidigde terreinen, voordat de speculatie zich van deze terreinen meester maakt.

Daarbij worde gesteund op een tijdig vastgesteld uitbreidingsplan.

22. Voorzoover en zoolang zulks noodig is bevordert de Gemeente den bouw van woningen voor arbeiders en kleine middenstanders, speciaal ook in 't belang der groote gezinnen, door ruime subsidieering en steunverleening aan vereenigingen voor volkshuisvesting en desnoods door zelf te bouwen.

23. Centrale verwarming met warmwatervoorziening en bad- en waschgelegenheden voor geheele bouwblokken verdienen aanbeveling.

24. De Gemeente ga slechts dan tot woningbouw over wanneer en voorzoover de eigen werkdadigheid der burgers niet toereikend blijkt om in den woningnood te voorzien.

25. In Gemeenten, die daarvoor in aanmerking komen, worde bij den woningbouw het aanleggen van zoogenaamde tuindorpen bevorderd.

26. Voor onbewoonbaarverklaring, ontruiming, sluiting en afbraak van voor de gezondheid of zedelijkheid schadelijke woningen worde krachtig gezorgd.

27. Aan elk nieuw gebouw worde de eisch gesteld, dat het op zichzelf aanmatige eischen van welstand voldoe en zich zoodanig aanpasse aan de bestaande omgeving, dat het daarmede een architectonisch geheel vormt.

Bevorderd worde dat bedoelde gebouwen aan de eischen der schoonheid voldoen.

28. Voor voldoende verfraaiing, door het aanleggen en onderhouden van parken en wandelwegen, worde gezorgd.

29. Vlottere goedkeuring van particuliere bouwplannen is dringend gewenscht.

C. VERKEER, HANDEL EN NIJVERHEID.

30. Een geordend verkeer binnen, naar en door de Gemeente worde bevorderd door:

a. het oprichten en instandhouden van goede doorgangs- en verbindingswegen en evenzoo door, waar wenschelijk en mogelijk, te zorgen voor waterwegen en kaden- en havenaanleg in verbinding met de spoorlijnen;

b. door het oprichten en instandhouden van voldoende verkeersmiddelen, het bevorderen van goede verbindingen naar en uit de Gemeente, het exploiteeren van tramwegen binnen de Gemeente en, waar noodig, subsidieeren van spoor- en tramwegen.

31. Zoo noodig worde steun verleend aan bureaux voor handelsinlichtingen, met medezeggenschap der betrokken vakorganisaties.

D. BESTRIJDING DER WERKLOOSHEID.

32. De arbeidsbemiddeling der vakvereenigingen worde bevorderd door toezicht en subsidiën.

Zoolang het particulier initiatief ontoereikend mocht zijn, neme de Gemeente zelf de arbeidsbemiddeling ter hand, zooveel mogelijk in samenwerking met de vakvereenigingen.

Naarmate het particulier initiatief der vakvereenigingen tot ontwikkeling komt, onttrekke de Gemeente zich aan haar bemoeiingen met de arbeidsbemiddeling.

33. Wanneer werkloosheid in zekeren omvang pleegt voor te komen, worde een commissie ingesteld voor werkverschaffing, bestaande uit vertegenwoordigers der belanghebbende vakvereenigingen.

Deze commissie worde o. m. de taak opgedragen de in de Gemeente voorkomende werkzaamheden zoodanig over een geheel jaar te verdeelen, dat ophooping van werk in het eene deel des jaars en tekort aan werkgelegenheid in een ander deel des jaars voorkomen wordt; voorts zal zij de werkgelegenheid in de Gemeente zooveel mogelijk bevorderen en regelen.

Zij hoede er zich voor, aan het scheppen van werkgelegenheid en haar geheelten arbeid het karakter van armenzorg te geven. Daarom zal zij ernstig hebben toe te zien, dat bij de werkverschaffing de in de collectieve arbeidsovereenkomsten geldende arbeidsvoorwaarden onverzwakt blijven gehandhaafd

34. De werkloosheidskassen der vakverenigingen worden gesubsidieerd overeenkomstig de wettelijke bepalingen.

E. ARMENZORG.

35. De particuliere armenzorg zij hoofdzaak, de gemeentelijke armenzorg aanvulling.

36. De armenzorg zij zoodanig, dat de zedelijke en maatschappelijke verheffing hoofddoel vorme en elk vernederend karakter aan haar vreemd blijve.

37. In huizen voor oude mannen en vrouwen worde een zelfstandige afdeling voor gehuwde paren ingericht.

Echtgenooten worden niet van elkaar gescheiden.

38. In weeshuizen en huizen voor oude lieden dragen verpleegden geen opvallende gestichtskleeding.

39. Waar zulks noodig is ter bestrijding van woeker worden gemeentelijke Banken van Leening opgericht.

§ 4. DE GEMEENTE EN HAAR PERSONEEL EN DE STANDEN.

A. DE VERHOUDING DER GEMEENTE TOT HAAR PERSONEEL.

I. *Rechtspositie.*

1. Voor zoover zulks niet bij de wet is geschied of aan anderen is opgedragen, worden bij verordening vastgesteld de voorwaarden, waaronder en de wijze waarop allen, die in dienst der Gemeente zijn, worden aangesteld, bezoldigd en bevorderd, welke hunne rechten en verplichtingen zijn, welke gevolgen zijn verbonden aan hunne tijdelijke buitendienststelling, hunne pensionneering, de straffen en wijze van bestraffing, hunne schorsing, de wijze van beëindiging hunner dienstbetrekking, het geven van ongevraagd ontslag, alsmede het recht tot het inbrengen van bezwaren tegen opgelegde straffen en over vermeend geschonden recht of belangen, en de wijze, waarop over deze bezwaren wordt beslist.

2. De rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen, uitsluitend bestaande uit personeel der Gemeente, alsmede de plaatselijke afdelingen van rechtspersoonlijkheid bezittende landelijke verenigingen van personeel in dienst van de Gemeente, worden ten volle erkend.

In de regeling van de arbeidsvoorwaarden worde de bepaling opgenomen, dat vaststelling, wijziging of toepassing dier voorwaarden niet plaats heeft, dan nadat vooraf schriftelijk het oordeel der betreffende vakvereniging is gevraagd en deze, na verloop van voldoende tijd voor voorbereiding en bespreking in eigen kring, de gelegenheid is gegeven tot verder overleg.

3. Hoewel de Gemeente als werkgeefster meer vastheid en zekerheid en arbeidsgelegenheid biedt en beter voorziet in leniging der ouderdomszorgen, zij dit nimmer een reden om den gemeente-werkman of -ambtenaar minder loon of meer arbeidstijd te geven dan in dienst der particulieren geldt.

4. De ambtenaar en arbeider hebben recht op premievrij eigen-, weduwe- en weezenpensioen.

5. Op het gebied van arbeidsvoorwaarden, niet het minst wat de indeeling van den arbeid en de eischen der hygiëne betreft, doch ook in de gezagsverhou-

dingen, werke de Gemeente opvoedend, dat is ten voorbeeld der vrije gemeenschap.

6. Voor klachten, *den persoon* van den ambtenaar of den arbeider betreffend, sta persoonlijk beroep op zijn chef en hoofd van tak van dienst open. Voor klachten, *dienst en arbeidsvoorwaarden* betreffende, zij de vakvereniging pleitbezorgster.

7. Het z.g. georganiseerd overleg worde verbeterd en uitgebreid.

8. De erkenning van en het overleg met de vakverenigingen geschiede bij voorkeur, zoo mogelijk uitsluitend, met de landelijke vakvereniging.

De aanwijzing der vertegenwoordigers geschiede door de vakvereniging zonder eenige beperking.

II. Loonen en salarissen.

9. Bij de loonpolitiek der Gemeente worde steeds het algemeen welzijn voor oogen gehouden en worde nòch het personeel der Gemeente op kosten der gemeenschap, nòch de belastingbetalers ten koste van dat personeel bevoorrecht.

De Gemeente zij voor haar personeel een model-patroon, door over het algemeen aan haar personeel zooveel loon uit te keeren dat het nimmer onder den vergelijkenden loonstandaard der vrije maatschappij blijft.

10. De Gemeente geve aan haar personeel een volledig rechtvaardig loon, waarbij voortdurend rekening worde gehouden met bestaande toestanden en prijzen der levensmiddelen en met de zorg voor het groote gezin.

11. Als eenige onmiddellijke maatstaf voor de vaststelling van het minimum-loon voor het personeel der Gemeente worde genomen de waarde van den door het personeel geleverden arbeid.

Deze waarde worde bepaald volgens de algemeene schatting, steunende op de hoedanigheid en de hoeveelheid van den arbeid.

Voor een gewone arbeidskracht worde deze waarde nimmer gesteld op een lager bedrag dan hetgeen noodig is voor het personeel om een familie met gemiddeld aantal kinderen behoorlijk te onderhouden.

12. Het loon van het personeel der Gemeente worde niet vastgesteld in vage formules, doch in omlinjnde bepalingen, met vermelding der tarieven, wijze van uitbetaling, eventueele periodieke verhoogingen, enz.

III. Arbeidsduur.

13. De arbeidsduur van het personeel der Gemeente worde zoodanig geregeld, dat daardoor bij dat personeel niet worden geschaad de lichamelijke en geestelijke welstand, nòch het gezinsleven, nòch het godsdienstig en zedelijk leven, nòch de vreugde in den arbeid.

Opdat deze belangen niet worden geschaad, worden bij de vaststelling der arbeidsvoorwaarden voorschriften gegeven aangaande den maximum arbeidsduur in den zin van den acht-urigen werkdag en de 45-urige werkweek, worde het werken door gemeentepersoneel ten behoeve van particulieren verboden. de nacht-arbeid en het overwerk tot de hoogste noodige gevallen beperkt, zooveel mogelijk de Zondagsrust bevorderd, waar geen onoverkomelijke bezwaren daartegen bestaan de vrije Zaterdagmiddag ingevoerd en een jaarlijksch verlof verleend met behoud van loon, al dan niet vermeerderd met een buitengewone toelage.

B. DE VERHOUDING DER GEMEENTE TOT DE ORGANISATIE.

14. De verenigingen, welke trachten mede te werken aan de totstandkoming eener standvastige overeenstemming tusschen de belangen, rechten en plichten der verschillende standen, overeenkomstig het organische karakter der maatschappelijke samenleving en de leerstellingen van de christelijke maatschappijleer worden ten volle erkend.

15. Bij alle voorkomende gelegenheden worde voeling gehouden en overleg gepleegd met de organisaties der verschillende standen.

16. Door tegenover de organisaties harer eigen ambtenaren en werklieden een ruim en maatschappelijk standpunt in te nemen, geve de Gemeente aan de particuliere werkgevers het voorbeeld van de houding, welke deze tegenover de vakverenigingen hunner arbeiders hebben aan te nemen.

C. DE VERHOUDING DER GEMEENTE TOT DE STANDEN.

I. *De verhouding tot den arbeidersstand.*

a. De verhouding tot de arbeiders, die rechtstreeks in dienst der Gemeente zijn.

Te dezen aanzien zij verwezen naar hetgeen sub A is gezegd over de verhouding der Gemeente tot haar personeel.

b. De verhouding tot de arbeiders, die niet rechtstreeks in dienst der Gemeente zijn.

17. Ten gunste der arbeiders, die in dienst zijn van aannemers en concessionarissen van werken en diensten ten behoeve der Gemeente, worden even gunstige en billijke arbeidsvoorwaarden bedongen als de Gemeente zelve verplicht is toe te kennen aan de arbeiders, die rechtstreeks van haar afhankelijk zijn.

18. Zooveel mogelijk worden in de bestekken der Gemeente de voorwaarden overgenomen, welke zijn neergelegd in de collectieve arbeidsovereenkomst der verschillende bedrijven.

19. Voor zooverre de arbeidersorganisaties daartoe nog niet voldoende krachtig blijken te zijn, worde zorg gedragen voor een degelijk en daadwerkelijk toezicht op de naleving der door haar bedongen bepalingen.

c. De verhouding tot de overige arbeiders.

20. In het algemeen worde bij alle door de Gemeente in het algemeen belang der bevolking te nemen maatregelen en voorzieningen bijzonder de plichten in het oog gehouden, welke zij heeft tegenover den arbeidersstand, zoolang deze de mees- te sociale hulp noodig heeft.

21. De sociale wetgeving van den Staat worde stipt uitgevoerd, ook waar de medewerking der Gemeente bij deze uitvoering niet wordt gevraagd.

Deze wetgeving worde zoo veel mogelijk aangepast aan de plaatselijke toestanden en omstandigheden en, waar zulks mogelijk is, uitgebreid en uitgewerkt door nadere aanvullende bepalingen.

22. Zedelijke en, waar zulks noodig is, geldelijke steun worden ruimschoots verleend aan die instellingen, welke strekken tot bescherming en verheffing der arbeidende klasse, voor zoover die instellingen niet van anti-maatschappelijke strekking zijn.

23. Ieder ernstig streven naar godsdienstige, zedelijke en verstandelijke verheffing van den arbeidersstand en naar vermeerdering van vakkennis van dien stand worde gesteund.

24. Voor zooverre zulks niet van Staatswege mocht zijn geschied, worde nachtarbeid verboden in die bedrijven, waarin die arbeid noch voor het bedrijf zelve noch voor het algemeen belang noodig is.

Door zulk een verbod worde de concurrentieverhouding tusschen de bestaande bedrijven zoo weinig mogelijk ontwricht.

25. Invloed worde geoefend op een gunstige oplossing van het algemeen loonvraagstuk, middellijk door de erkenning der vakorganisatie in het algemeen en door bevordering der totstandkoming van collectieve arbeidscontracten in het bijzonder en rechtstreeks door aan het personeel der Gemeente goede loonen uit te keeren en door, bij het aanbesteden van openbare werken of het verlenen van concessies, voor de arbeiders gunstige loonbepalingen te bedingen.

26. Op iedere doeltreffende wijze worde steun verleend aan bijzondere ondernemingen, die op goede voorwaarden aan de arbeiders geschikte woningen beoogen te verschaffen. Indien steun van het particulier initiatief niet toereikend is voor de oplossing van het plaatselijk arbeiderswoningen-vraagstuk, voorzie de Gemeente zelve rechtstreeks in den bouw van geschikte arbeiderswoningen.

II. *De verhouding tot den middenstand.*

27. Bij alle van harentwege in 't gemeene welzijn der bevolking te treffen voorzieningen, zij de Gemeente bedacht op het krachtig maken en krachtig houden van den middenstand.

28. Bij de uitoefening van gemeentelijke bedrijven en diensten worde vermeden aan den middenstand onnoodig schade toe te brengen.

29. Door gemeentelijke electriciteits-, gas- en eventueel andere noodig geachte bedrijven, worde ten behoeve der klein-nijverheid drijfkracht beschikbaar gesteld tegen lagen prijs.

30. Krachtige steun worde verleend aan iedere ernstige poging van belanghebbenden, om de kennis van motoren en werktuigmachines onder de klein-nijveren te verbreiden. Voor zoover het particulier initiatief te kort schiet, worden van gemeentewege motoren en machines in huurkoop verstrekt aan de klein-industrie en worden gemeenschappelijke werkplaatsen ingericht, op verzoek van belanghebbenden, zoo dezen onmachtig zijn gebleken, daartoe uit eigen kracht en met steun van de Gemeente te geraken.

31. Het vakonderwijs in al zijn vormen, als handelsscholen, handels-, boekhoud- en vakcursussen, ambachtsscholen, industrie- en kunstnijverheidsscholen, teekenscholen, patroonsleergangen, werkplaatsopleiding en dergelijke worde bevorderd door steun te verleen aan het particulier initiatief en — waar dit te kort schiet — door rechtstreeksche bemoeiing.

32. Geldelijke bijdragen worden verleend in de kosten van op- en inrichting van vak- en nijverheidstoonstellingen, alsmede tot vermeerdering der kennis eener commercieele en economische organisatie van het klein-bedrijf.

33. Aan nijverheid en kleinhandel worde in moeilijke tijden hulp verleend door het benoemen van commissies, waarin zitting hebben vertegenwoordigers van het klein-bedrijf en van credietorganisaties.

34. Zooveel mogelijk worde de oneerlijke mededinging in al haar vormen geweerd.

35. Binnen de grenzen der betreffende Rijkswetten worde door de Gemeente de verplichte winkelsluiting op werkdagen geregeld in overleg met de betrokken vakorganisaties van den middenstand. (Voor winkelsluiting op Zondag, zie § 2 no. 17.)

36. Het plaatselijk marktwezen worde zoodanig geregeld, dat daarbij de belastingbetalende middenstand zoo weinig mogelijk schade lijde van de mededinging der vreemde marktcrammers.

Waar en voor zoover mogelijk worden afdoende maatregelen genomen tegen die straatventers, welke onbillijke of oneerlijke mededinging aandoen, alsmede tegen de zoogenaamde vliegende winkels, tegen schijn-uitverkoopen en tegen vervalsching van levensmiddelen en handelswaren.

37. De aanbestedingen worden, waar mogelijk, gesplitst naar de verschillende daarbij betrokken vakken; gelijksoortige werken en leveringen van grooteren omvang, welke daarvoor in aanmerking komen, worden aanbesteed in kleinere percelen, respectievelijk partijen, of worden voor een evenredig deel opgedragen aan vereenigingen van kleine ondernemers, die de uitvoering ervan onderling verdeelen.

38. Bij de toewijzing van aanbesteede werken en leveringen ten behoeve der Gemeente, worde niet uitsluitend en niet allereerst gelet op „lage” inschrijvingen, doch worde — op den grondslag eener deskundige en gezonde prijsberekening — vóór alles acht gegeven op de vakkunde en betrouwbaarheid der inschrijvers.

39. De gemeentelijke aanbestedingen worden zoodanig geregeld, dat aan inwonende patroons zooveel mogelijk de voorkeur wordt gegeven.

40. Ten aanzien van leveringen aan de Gemeente of aan gemeentelijke instellingen, zij bevoorrecht van bepaalde personen buitengesloten; de leveringen behoreen in 't openbaar te worden aanbesteed of tegen redelijken prijs om beurten aan de gegadigden te worden toegewezen.

III. *De gemeente en de boerenstand.*

41. Door eene krachtige uitvoering der Landarbeiderswet worde het klein grondbezit zooveel mogelijk bevorderd.

42. De belangen van den land- en tuinbouw worden bevorderd door een oordeelkundige verzameling van alle voor meststof in aanmerking komende huisafvallen en door beschikbaarstelling dezer meststoffen tegen matige prijzen aan den land- en tuinbouw, waar mogelijk, door bemiddeling der betrokken vereenigingen.

43. Zedelijke en geldelijke steun worden verleend aan ieder doeltreffend pogen tot verspreiding en vermeerdering van land- en tuinbouwonderwijs, van veeteelt- en zuivelkennis.

44. De geitenfokkerij door de kleine luiden, de verbetering van paarden-, runderen- en varkensras en dergelijke, worden bevorderd, zooveel mogelijk in overleg met de betrokken vereenigingen.

45. Met gepaste middelen worde een goede regeling van het credietwezen voor den land- en tuinbouw gesteund en bevorderd.

46. Met alle doeltreffende middelen worden de maatregelen begunstigd, welke door het particulier initiatief worden genomen om de toestanden ten plattelande te verbeteren, in het bijzonder op het gebied van ziekenverpleging.

47. Ontginning en afwatering worden krachtig gesteund of, zoo noodig, zelf ter hand genomen.

48. Indien de Gemeente gemeentelijke eigendommen in pacht geeft, worden behoorlijke voorwaarden gesteld betreffende pachtsom, pachtijd en opzegging.

IV. *De gemeente en de groot-industrie.*

49. De groot-industrie worde bevorderd door aanwijzing en gereedmaking van geschikt industrieterrein en door het steunen en bevorderen van industriescholen.

§ 5. ADMINISTRATIE, BELASTINGEN EN BEDRIJVEN.

A. ADMINISTRATIE.

1. De administratie der Gemeente worde zoodanig ingericht, dat zij een overzichtelijk en duidelijk inzicht geeft in de ontvangsten en de uitgaven, de bestemming der gelden uit „gewoon” en „buitengewoon” geput en het totaal der bedragen, voor economische, maatschappelijke en hygiënische doeleinden besteed.

De instelling van een afdeeling of een bureau, tot taak hebbende de inkomsten en uitgaven der Gemeente en de andere administratieve gegevens statistisch te verwerken, is daarom gewenscht.

2. Op een scherpe scheiding tusschen de uitgaven, gedaan in het belang van het Rijk en die, welke in het belang der Gemeente geschieden, worde de administratie der Gemeente ingericht.

3. Gestreefd worde naar een betere regeling van de geldelijke verhouding tusschen Rijk en Gemeente.

Deze nadere regeling mag echter de zelfstandigheid der Gemeente niet aantasten.

4. Naast de door de Gemeentewet voorgeschreven administratie der gemeentelijke geldmiddelen worde ingevoerd een bedrijfsboekhouding, welke een zuiver

beeld geeft van de exploitatie en de resultaten van de bedrijven, welke door de Gemeente in het belang der gemeenschap worden beheerd.

5. Een bedrijfsboekhouding make invoering van winstaandeelen voor ambtenaren en werklieden mogelijk.

6. Een volledige en nauwkeurige administratie van het grondbedrijf en van in eigen beheer gebouwde en geëxploiteerd wordende woningen worde ingericht.

7. Met inachtneming van hetgeen verstandig beleid en voorzichtigheid gebieden worde ook bij de administratie der gemeentebedrijven openbaarheid zooveel mogelijk betracht.

8. Een nauwkeurige en overzichtelijk gehouden administratie, aangevuld met nauwkeurig en wetenschappelijk verwerkte statistische gegevens, zoowel van de zuivere gemeenteadministratie als van de gemeentebedrijven, stelle de gemeentelijke overheid in staat haar sociale taak en als wetgever en als werkgever naar behooren te vervullen.

9. Een volledige en vruchtbare samenwerking tusschen de verschillende diensttakken der Gemeente worde door een doelmatige administratie in de hand gewerkt.

B. BEDRIJVEN.

10. Bedrijven worden door de Gemeente tijdelijk of blijvend uitgeoefend, indien het particulier initiatief te kort schiet en het algemeen welzijn zulks noodzakelijk maakt.

Voor gemeentelijke exploitatie komen in aanmerking: waterleiding, gasfabrieken, elektrische centrales, telefoon, havens, dokken, tram, bad- en zweminrichtingen en dergelijke.

11. Het maken van winst of het streven om de gemeentebedrijven als verkapte belastingen aan te wenden, worde nooit alleen reden tot het monopoliseeren van een bedrijf.

12. De exploitatie der bedrijven door de Gemeente geschiede steeds zoo economisch mogelijk.

13. Winst om wille van de winst zij bij ten bate der ingezetenen geëxploiteerde bedrijven uitgesloten.

14. Zooveel mogelijk worde bij de vaststelling der tarieven rekening gehouden met de draagkracht der verbruikers.

15. Het minimum-tarief worde echter niet lager gesteld dan de kostprijs.

16. Waar de Gemeente zich onthoudt van het in eigen beheer exploiteeren van diensten van openbaar nut, worde er bij het verleenen van concessies voor goede arbeidsvoorwaarden gezorgd en er tegen gewaakt dat buitensporig hooge winsten kunnen worden gemaakt door de aandeelhouders ten nadeele van de inwoners der Gemeente.

17. Bij de exploitatie van gemeentelijke bedrijven worde zooveel mogelijk vermeden den middenstand schade toe te brengen.

C. BELASTINGHEFFING.

18. Een gezonde belastingpolitiek vordert, dat als regel de gewone uitgaven uit de gewone ontvangsten worden bestreden.

19. Hoewel eenige vastheid in het heffingspercentage der plaatselijke directe belastingen gewenscht kan zijn, zal toch als regel moeten gelden, dat de opbrengst dezer belastingen de sluitpost moet zijn van de gemeentebegroting en dus niet meer mag bedragen, dan noodig is om het totaal der inkomsten gelijk te maken aan het totaal der uitgaven.

20. De belastingen der Gemeente worden zóó geregeld, dat rekening gehouden wordt met de draagkracht der burgers. Daarbij worde ernstig rekening gehouden met het aantal leden, welke in het gezin worden verzorgd.

21. Bij de bepaling van het bedrag voor noodzakelijk levensonderhoud worde rekening gehouden met de samenstelling van het gezin.

22. Voor een zuivere toepassing van het beginsel „belasting naar draagkracht” worde op ruime schaal progressie toegepast.

23. Een matige heffing naar het inkomen, waarbij er naar gestreefd wordt, dat zooveel mogelijk allen bijdragen in de algemeene lasten, houde bij alle burgers het besef levendig, dat zij allen leden zijn eener maatschappij, die hun de voordeelen verschafft, waarop zij recht hebben, omdat zij naar vermogen het hunne hebben bijgedragen.

24. Inkomen uit kapitaal worde zwaarder getroffen dan inkomen uit arbeid.

25. Waar de taak der Gemeente, vooral op maatschappelijk terrein, zich voortdurend uitbreidt, worde gestreefd naar verruiming van het belastinggebied der Gemeente.

26. Alleen voor die uitgaven, welke over een langer tijdsverloop kunnen worden verdeeld in verband met de werken, die er voor tot stand worden gebracht, worden geldleeningen aangegaan.

27. Voor zoover het Rijk niet voorziet in de dekking van het te kort, dat ontstaan is in de oorlogsjaren door de buitengewone stijging van vele gewone uitgaven en het derven of sterk dalen van onderscheidene gewone inkomsten tengevolge van den bijzonderen toestand, zal daarvoor dekking door geldleening noodzakelijk zijn.

Deze geldleeningen moeten echter op zoo kort mogelijken termijn worden gesloten.

Program van actie 1925.

Met handhaving, voor zoover niet reeds verwezenlijkt, van het program van 13 Mei 1922, worden voor de eerstvolgende legislatieve periode door de R.K. partij vooral de volgende punten op den voorgrond gesteld:

1. Handhaving en doorvoering der Christelijke beginselen in de *huwelijkswetgeving*.

2. Handhaving, zoo mogelijk doorvoering, van de gelijkstelling van openbaar en *bijzonder onderwijs*.

Zoo spoedig mogelijk invoering van het zevende leerjaar mede in verband met de Arbeidswetgeving.

3. Voortgezet herstel en behoud van het *financieel evenwicht*.

Verlaging allereerst van die belastingen welke het zwaarst op de on- en minvermogenen drukken, of de noodzakelijke kapitaalvorming het meest tegenhouden.

Meer vrijstelling of aftrek voor groote gezinnen.

Geleidelijke afschaffing van indirecte belastingen op eerste levensbehoefden.

Vermindering van de successiebelasting bij vererving in de rechte lijn en in de eerste graden van bloedverwantschap.

Invoering van verteringsbelastingen op middelen van gemak en weelde.

Herziening van het bezoldigingsbesluit voorzoover daarin onbillijkheden of onjuistheden voorkomen.

4. Krachtige medewerking met de plannen van den Volkenbond — die met de voorstellen van Benedictus XV volkomen overeenstemmen — ter oplossing van internationale geschillen door scheidsrechterlijke uitspraken, en ter *gelijktijdige en wederzijdsche vermindering* van wapeningen.

5. De *organisatie van leger en vloot* dient beperkt te zijn tot hetgeen noodzakelijk is voor de handhaving der neutraliteit en de verdediging der onafhankelijkheid — binnen de grenzen door eventueele internationale regelingen te stellen.

Zoo mogelijk samenvoeging van de departementen van oorlog en marine.

6. Bevordering van zoodanige *ontwikkeling der arbeidswetgeving*, dat steeds meer de regelingen betreffende de arbeidsverhoudingen in bedrijf en onderneming getroffen kunnen worden door de organisaties van werkgevers en werknemers, al of niet door speciaal daartoe gekozen college's, behoudens goedkeuring en toezicht door de overheid binnen de grenzen door de wet gesteld.

Wettelijke regeling van de collectieve arbeidsovereenkomst, inclusief de mogelijkheid tot verbindend-verklaring.